

Тема 6: Професійне самовизначення як етап успішної інтеграції в суспільство осіб з особливими потребами.

ПЛАН

1. Професійне самовизначення молоді з особливими потребами.
2. Професійна діяльність молоді з особливими потребами.
3. Професійна компетентність особистості.

Ключові поняття: *самовизначення, ідентичність, професійна реабілітація, професійна компетентність.*

1. Професійне самовизначення молоді з особливими потребами.

Оптимізація процесів соціалізації та інтеграції молоді з особливими потребами є одним з головних завдань, що ставлять перед собою різні освітні системи у світі. Становлення особистісного потенціалу відбувається через діяльність, яка, в подальшому, перетворюється в професійну сферу. Ядром інтеграційного процесу особистості є праця як засіб соціальної захищеності й успіху в суспільному житті.

У сучасній педагогічній і психологічній літературі проблемі готовності до професійного самовизначення молоді приділяється чимало уваги. Можна виділити такі рівні готовності особистості до професійного самовизначення:

1. Психофізична готовність: сформованість навчальних і професійних інтересів і схильностей, соціально і професійно значущих мотивів вибору професії, професійної самосвідомості, адекватної самооцінки.

2. Моральна готовність: працьовитість, усвідомлення мети свого життя, розуміння особистісної значущості адекватного вибору професії, наявність професійного ідеалу.

3. Практична готовність: професійна грамотність, знання основ адекватного вибору професії; наявність попереднього професійного наміру; поінформованість про зміст і умови праці за обраною професією.

На наш погляд, формування готовності особистості до професійного самовизначення є одним з важливим напрямків сучасної освіти, який є можливим за умови урахування, у першу чергу, психологічних закономірностей становлення особистості та її самовизначення.

Крім того, психологічну готовність слід розглядати як якість особистості, що визначає установки на професійну орієнтацію й вирішення завдань самовизначення, активний стан особистості, що сприяє цілеспрямованості, стійкості й ефективності подальшої діяльності.

Крім усвідомлення особистістю себе як професіонала, у процесі ідентифікації відбувається усвідомлення себе як частини професійного простору, який включає у себе не лише соціальне оточення – колег, підлеглих і керівників, але й об'єкт праці, тобто та реальність, на яку людина спрямовує свою активність.

Вибір професії має винятково важливе значення у житті і формуванні ідентичності молоді з особливими потребами. Ідентичність пов'язана з наявністю у людини чіткого самовизначення, що включає вибір мети, цінностей, переконань, яким людина слідує в своєму житті. Професійна діяльність людини має вплив на формування інтересів, установок, рис особистості, манеру поведінки та ін. У зв'язку з цим можна говорити про ідентифікацію особистості з професією, тобто про процес адаптації особистості до вимог конкретної діяльності.

2. Професійна діяльність молоді з особливими потребами.

Інтеграційна й трудова стадії є найважливішими у процесі соціалізації молодих людей з особливими потребами. На інтеграційній стадії в особистості з'являється бажання знайти своє місце в соціумі. Успішність інтеграційного процесу залежить від ступеня прийняття людини іншими членами соціальних груп. У випадку, якщо особистість не була прийнята суспільством, можливі такі негативні наслідки, як збереження своєї

несхожості й прояв агресивності щодо інших людей або ж розвиток конформізму, тобто постійного прилаштування до ситуації.

На трудовій стадії особистість не тільки засвоює соціальний досвід, але й впливає на навколишнє середовище за допомогою професійної діяльності.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», професійна орієнтація є науково обґрунтованою системою форм, методів, засобів впливу на особу для сприяння її професійному самовизначенню на основі врахування стану здоров'я, освітнього і професійно-кваліфікаційного рівнів, інтересів, здібностей, індивідуальних, психофізіологічних особливостей та потреб галузей економіки.

У свою чергу, професійна реабілітація людей з інвалідністю – це система заходів, спрямованих на відновлення їх працездатності за певним професійно-кваліфікаційним рівнем в прийнятних для здоров'я умовах праці для досягнення матеріальної незалежності та самозабезпечення, відновлення соціального статусу, а також для становлення активної життєвої позиції у сім'ї та в суспільстві.

Система професійно-реабілітаційних заходів повинна включати: експертизу професійних здібностей, професійну орієнтацію, підготовку та перепідготовку, працевлаштування та професійну адаптацію таких людей, атестацію робочих місць. Завданням професійної реабілітації є забезпечення можливості отримати й зберегти роботу, адаптуватися у професійній діяльності й у такий спосіб сприяти інтеграції в суспільство людей з інвалідністю.

Вибір професії проходить певні етапи вікового розвитку, що полягає в переході від безпосереднього, імпульсивного ухвалення рішення до справжнього вибору, заснованого на врахуванні багатьох зовнішніх і внутрішніх обставин.

У праці як пізнавальній діяльності здійснюється всебічний розвиток розумових і фізичних здібностей людини, становлення й розвиток особистості. У процесі навчання й виховання у молоді з особливими

потребами виробляється активна життєва позиція, передається суспільно історичний досвід і культура професійної діяльності. Участь школярів у професійній діяльності є основою їх підготовки до життя й праці в сучасному суспільстві. У процесі реалізації професійної діяльності вирішуються такі завдання, як вироблення усвідомленого ставлення до навчання, громадське становлення, моральний, інтелектуальний і фізичний розвиток особистості, розвиток і формування суспільно ціннісного ставлення до праці, формування основ соціально значущих потреб до активної участі в суспільно корисній праці, ознайомлення із професіями.

3. Професійна компетентність особистості.

Для набуття професіоналізму необхідні відповідні здібності, бажання, характер, готовність навчатися й удосконалювати власну майстерність.

При цьому професіоналізм не вичерпується характеристиками висококваліфікованої праці, він є особливим світоглядом людини, а необхідною його складовою виступає професійна компетентність.

Розвиток професійної компетентності – це складний багатofакторний процес, основою якого є деякі суперечності між професійним та індивідуальним у структурі особистості. Її розвиток виступає результатом взаємодії зовнішніх, внутрішніх, індивідуальних, соціальних та інших чинників, які опосередковані умовами соціуму.

Можна виділити два основні напрями у трактуванні поняття «професійна компетентність»: здатність людини діяти відповідно до стандартів і певні характеристики особистості, які дозволяють їй досягнути істотних результатів у власній праці. Перший підхід умовно називають функціональним, оскільки він заснований на описі певних завдань та реально очікуваних результатів, а другий – особистісним, тобто таким, що враховує певні якості людини, які забезпечують її успіх у професійній діяльності.

Аналіз педагогічної та психологічної літератури дозволив констатувати, що професійну компетентність можна розглядати як

інтегральну якість особистості, яка включає певну систему її професійних знань, умінь, навичок і засобів узагальнення різноманітних рішень у виконанні професійних завдань. Основним джерелом цього процесу є професійне навчання та досвід людини.

Основні компоненти професійної компетентності:

1. Соціально-правова компетентність, тобто знання й уміння взаємодіяти з суспільними інститутами та людьми, а також оволодіння певними прийомами професійного спілкування та поведінки.

2. Персональна компетентність – здатність до постійного професійного зростання й підвищення кваліфікації, а також самореалізації у професійній праці.

3. Спеціальна компетентність – підготовленість до самостійного виконання конкретних видів діяльності, вміння вирішувати типові професійні завдання й оцінювати результати власної праці, здатність самостійно набувати нові знання й уміння зі спеціальності.

4. Аутокомпетентність – адекватне уявлення про власні соціально-професійні характеристики та оволодіння технологіями подолання професійних деструкцій.

5. Екстремальна компетентність – здатність діяти в стресових умовах.

При цьому саме професійна компетентність буде оцінюватися рівнем сформованості професійних умінь особистості.

Отже, під професійною компетентністю ми розуміємо інтегральну характеристику, яка визначає здатність особистості вирішувати типові професійні завдання та проблеми, що виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності за допомогою використання отриманих знань і умінь, набутого професійного й особистісного досвіду, цінностей і нахилів.